

FOSTRARE ELLER FÖRMEDLARE AV
INFORMATION – hur upplever svensklärare sin
lärarroll på högstadiet respektive gymnasiet?

Kandidatavhandling
Ville Pernu

Jyväskylä universitet
Institutionen för språk
Svenska språket
4.5.2010

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Kielten laitos
Tekijä: Ville Pernu	
Otsake: Fostrare eller förmedlare av information – hur upplever svensklärare sin lärarroll på högstadiet respektive gymnasiet?	
Aine: ruotsin kieli	Kandidaatintutkielma
Vuosi 2010	Sivumäärä 25
<p>Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää minkälaisena ruotsin kielen aineenopettajat kokevat oman roolinsa opettajana. Lähtökohtana oli vertailla yläasteen ja lukion opettajia ja ottaa selvää vaikuttaako se, millä asteella opettajat opettavat, heidän käsityksiinsä omasta roolistaan. Oletukseni ennen tutkimuksen suorittamista oli, että eroja löytyy ja yläasteen opettajat kokisivat itsensä enemmän kasvattajana ja lukion opettajien työssä vastaavasti korostuisi voimakkaasti tiedon välittämisen tehtävä.</p> <p>Tutkimus oli kvantitatiivinen ja materiaalina käytin ruotsinopettajilta keräämiäni kysymyslomakkeita. Lomakkeessa oli väittämiä ja monivalintavaihtoehtot, joista opettajien tuli valita parhaiten omaa mielipidettään kuvaava vaihtoehto. Vastausvaihtoehtot olivat 1-5, jossa 1=täysin eri mieltä ja 5=täysin samaa mieltä. Lopussa oli myös yksi avokysymys, jossa opettajilla oli vielä mahdollisuus sanallisesti kertoa omia käsityksiään. Vastauksia kertyi runsaasti, kokonaisuudessaan 246, joista osa oli myös muilta kuin yläkoulun tai lukion opettajilta.</p> <p>Opettajan roolin voi määritellä usealla eri tavalla ja taustatiedon ja kirjallisuuden löytäminen tuntuikin aluksi hankalalta. Aiheeseen liittyviä tutkimuksia löytyi kuitenkin muutamia ja löysin erilaisia määritelmiä opettajan roolista. Myös kyselylomakkeen väittämien muodostaminen oli haasteellista, sillä väittämien tarkoitus oli selvittää opettajien käsityksiä ja mielipiteitä mutta olla kuitenkin johdattelematta vastaajia millään tavalla.</p> <p>Tulokset osoittavat alkuperäisen oletukseni osittain oikeaksi. Eroja eri asteella opettavien opettajien käsityksissä opettajan roolista todellakin on, mutta erot olivat pienempiä kuin etukäteen oletin. Lukion opettajat kokevat keskimäärin useammin olevansa tiedonvälittäjiä kuin yläasteen opettajat, joiden työssä kasvatus näyttäisi korostuvan enemmän. Todettakoon kuitenkin, että yksittäisissä tapauksissa roolit saattoivat olla myös aivan päinvastoin, joten yksilöt voivat kokea työnsä luokka-asteesta riippumatta hyvin eri tavoin. Kokonaiskuvaa katsottaessa eroja kuitenkin löytyi.</p>	
Avainsanat: lärarrollen, lärare, undervisningsmål	
Kirjasto/Säilytyspaikka: Aallon kirjasto	
Muita tietoja:	

1. Inledning.....	4
2. Bakgrund	5
2.1. Tidigare studier om lärarrollen	5
2.2. Lärarrollen enligt Rannström	6
2.3. Några andra definitioner för begreppet lärarroll.....	7
2.4. Vilken är lärares roll i Finland officiellt?	8
3. Metod och material.....	8
3.1. Metod och insamling av material	8
3.2. Antal respondenter	9
3.3. Påståendena i enkät.....	10
4. Resultat.....	12
4.1. Resultat av lärares svar och analys	12
4.2. Närmare granskning och analys på basis av påståendena 4, 5 och 11	14
4.3. Jämförelse med yrkesskollärare.....	16
4.4. Svar på öppen fråga	17
5. Diskussion	19
5.1. Formulering av enkät	19
5.2. Allmän diskussion om avhandling och kritik.....	20
6. Avslutning	20
7. Litteratur.....	22

1. Inledning

Ser svensklärare i Finland sig som fostrare, förmedlare av information eller ser de sin roll som en kombination av de här båda uppgifterna? Lärare i Finland borde officiellt förverkliga båda uppgifterna (se Lag om grundläggande utbildning 628/1998, Gymnasielag 629/1998). Som det framgår av några tidigare studier (Andersson & Lawenius, 1983; Rannström, 1995) som jag ska presentera närmare i följande kapitel kan lärare ha många olika uppfattningar om undervisningen och om sin egen roll som lärare. I den här studien undersöker jag svensklärares uppfattningar om sin roll och vad de anser vara viktigt i sitt arbete. Min hypotes är att lärares uppfattning av sin roll varierar beroende på vilket stadium de undervisar. Jag tror att det finns skillnader mellan lärare som undervisar på högstadiet respektive gymnasiet och i den här studien ska jag undersöka om sådana skillnader verkligen finns.

I media diskuteras det med jämna mellanrum om utbildningspolitik och fast varje människa har någon åsikt eller åtminstone egna erfarenheter av utbildning och undervisning. Var och en av oss har fått någon slags undervisning i något skede av sitt liv. Jag som blivande lärare är intresserad av hur det är att vara lärare och vad lärarens roll innebär. Samtidigt som jag undersöker vad lärare anser vara viktigt i sin roll, är det intressant att återspegla och jämföra det med mina egna uppfattningar om lärares arbete och uppgifter. Det är intressant att få veta hur de som undervisar, alltså lärare själva, ser sin roll. Säll (2000) har studerat blivande lärares uppfattningar om lärarrollen i en longitudinell studie och också hon menar att det är intressant att få veta hur lärare uppfattar lärarrollen, eftersom det påverkar lärares undervisning. Säll refererar till Lacey (1977), Lortie (1975) och Richardson (1996) när hon konstaterar att lärarens uppfattning av hennes eller hans roll är viktig, eftersom den påverkar hur läraren handlar i sitt arbete. Jag vågar också påstå att det inte har gjorts så mycket forskning kring lärarrollen hittills, vilket Andersson & Lawenius (1983) och Säll (2000) påpekat.

Den här avhandlingen innehåller en inlednings- och bakgrundsdel, varefter jag redogör för den egentliga studien. Jag beskriver metod och material i samma del och analyserar naturligtvis resultat därefter. Resultatdelen innehåller också analys. Kapitlet 5 är mycket kort och innehåller

mest allmän diskussion om hur den här processen lyckades, eftersom jag redogör för resultat och analyserar dem redan i resultatdelen.

2. Bakgrund

2.1. Tidigare studier om lärarrollen

”Education as such has no aims. Only persons, parents, teachers etc have aims, not an abstract idea like education.” (Dewey, 1916)

Ovanstående citat av Dewey (1916) presenteras av Andersson och Lawenius (1983 s.15). De undersökte hur lärare uppfattar undervisningen och läraryrket. Enligt Andersson och Lawenius finns det inte så mycket tidigare forskning kring det här temat. Situationen såg ut så 1983 men jag håller med om att även under senare tid inte har gjorts så mycket forskning av lärares synvinkel kring det här temat. Andersson och Lawenius (1983) betonar att man dock har forskat i lärare och deras handlingar i klassrummet, men inte så mycket om lärarens egen synvinkel, eller i deras egna uppfattningar och upplevelser. Min uppfattning är att synvinkeln fortfarande är ganska oförändrad och man har inte fokuserat så mycket på lärares synvinkel.

Andersson och Lawenius studie var kvalitativ, men de gjorde så många intervjuer att de kunde analysera materialet delvis också kvantitativt. De ville ta reda på om det finns skillnader mellan lärargrupper som undervisar på olika nivåer, även deras huvudintresse var på intervjuer och på kvalitativ analys. Min studie liknar deras, även om jag använder kvantitativa metoder. Jag har samma syfte att ta reda på om det finns skillnader mellan lärare på olika nivåer. Andersson och Lawenius undersökte en lärargrupp som var heterogen, de representerade olika ämnen, ålder osv. Min målgrupp består av enbart svensklärare på olika nivåer. Omgivningen där undersökningar är gjorda är också olika. Jag undersöker lärare i Finland medan Andersson och Lawenius gjorde sin avhandling i Sverige. Resultat och analys av deras avhandling fokuserade som sagt på kvalitativa aspekter. Den kvantitativa delen av analysen visade inte tydliga skillnader mellan lärargrupperna, men de skillnader som fanns gällde frågorna om undervisningens syfte och om innehåll i lärares arbete. De kom fram till att det fanns några systematiska skillnader mellan lärargrupper.

Mellanstadielärare upplevde fostran som viktigaste sak i undervisningen oftare än andra lärargrupper. Mellanstadielärare motsvarar alltså högstadielärare i Finland.

Säll (2000) undersökte också lärarroller, men i hennes studie var målgruppen blivande lärare, alltså lärarstuderande. Säll beskrev studerandenas uppfattningar av lärarroller med hjälp av metaforer. Hon kallade de här metaforerna *estrador*, *regissör* samt *illuminatör*. Målgrupp i hennes avhandling motsvarar den som Rannström (1995) har, men Säll definierar lärarroll på ett annat sätt, alltså med hjälp av metaforer. Jag ska presentera Rannströms studie noggrannare i nästa avsnitt.

2.2. Lärarrollen enligt Rannström

Rannström (1995) undersökte lärarstuderandes föreställningar om sin kommande yrkeskunskap och hon påstår att lärare har olika roller. På basis av intervjuerna i sin undersökning konstituerar hon olika roller för lärare. Hon nämner de här olika lärarrollerna som *förmedlare*, *förklarare*, *omvårdare*, *fostrare* och *intresseväckare*.

Jag antar att man kan, åtminstone grovt, dela in lärare i olika kategorier beroende på hurdana attityder och uppfattningar de har, hur de tänker och hur de ser undervisningen. De här kategorierna som Rannström presenterar beskriver riktigt bra också min egen uppfattning om ungefär hurdana roller lärare kan ha. Jag själv tror att en lärare sällan passar in i bara en kategori. De här kategorierna är inte heller helt entydiga eller absoluta, utan Rannström (1995) menar att hon utformade de här kategorierna på basis av intervjuer av lärarstuderande. Man kan säga att den här kategoriseringen är bara en möjlighet att betrakta den här saken, men jag anser att den motsvarar mina tankar riktigt bra. Med hjälp av den här kategoriseringen har Rannström definierat begreppet lärarroll, som kan ha många olika betydelser och därmed stanna oklar.

I studien som jag själv genomför, frågar jag hur lärare snarare än lärarstuderande, ser sin roll, men jag tror att trots olika informantgrupper kan åtminstone några av de här kategorierna igenkännas bland informanter också i min studie. Jag hoppas att resultaten visar några skillnader som kan tänkas bero på att några lärare upplever sig mera som en *förmedlare* och några som

fostrare. De här rollerna som Rannström presenterar skiljer sig från varandra ganska kraftigt. Enligt Rannström (1995) är *förmedlare* en lärare som huvudsakligen förmedlar kunskap och hon påstår att det här är också vanligaste sättet att beskriva lärares roll. Enligt Rannström är det också viktigt att lärare som *förmedlare* undervisar faktor på rätt sätt och att fakta är intressanta. Rannström påpekar att *fostrare* som lärarroll är inte lika självklar som *förmedlare*, men att fostran är en del av lärares sociala roll. Hon antyder att egentligen är uppfostring föräldrarnas uppgift och att uppfostringens roll i undervisningen är delvis beroende på elevers ålder. Jag ska använda de här kategorierna också i min analys.

2.3. Några andra definitioner för begreppet lärarroll

En roll kan definieras också på andra sätt, som t.ex. Wright (1987) gör det. Han betonar handlingar i klassrummet och lärares sociala roll. Wright påpekar att läraren kan vara samtidigt både lärare och till exempel förälder, om han eller hon har barn. Han påstår att sådana här roller som en lärare har, kan påverka lärares beteende och handlingar i klassrummet. Överhuvudtaget betonar Wright mera interaktion och kommunikation i klassrummet och i den här definitionen fokuserar man inte på lärares uppfattningar så mycket, även om det också nämns. När det gäller den här definitionen är synvinkeln inte densamma som t.ex. Rannström har. Jag anser att den här definitionen inte är så intressant eller nyttig för mig.

Också Dieterich m.fl. (1983) definierar lärarrollen som en social roll, som innehåller förväntningar av hur lärare ska vara och bete sig. De här förväntningarna är i samband med sociala omgivningen där läraren arbetar, egentligen är de utsatta av hela samhället. Den här definitionen innebär också tanken att sociala faktorer är viktiga och man intresserar sig inte för lärares egna upplevelser. I Tyskland har också t.ex. Gehrman (2003) behandlat det här temat, han behandlar mest sociala faktorer kring lärarroll och fokuserar sig inte heller på lärares uppfattningar om undervisning.

2.4. Vilken är lärarens roll i Finland officiellt?

Officiellt har lärare både uppfostrande uppgifter och uppgifter som förmedlare av information, de här uppgifterna föreskrivs i lagtexter och läroplaner, där målsättningen för grundläggande utbildning och för gymnasieutbildning definieras (Lag om grundläggande utbildning 628/1998, Gymnasielag 629/1998, Utbildningsstyrelsen: Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004, Grunderna för gymnasiet läroplan 2003). I lagtexter eller läroplaner betonas inte den uppfostrande framför den informationsförmedlande uppgiften, eller vice versa, utan varje lärare måste göra sin egen tolkning och bestämma vad man anser vara viktigast i undervisningen. Det är klart att varje människa, också lärare, har egna attityder, uppfattningar och tankar. Även om det finns läroplaner och lagar, kan undervisningen inte vara helt standardiserat. Varje lärare kan inte undervisa på exakt samma sätt utan åtminstone i viss grad måste de göra egna tolkningar och betoningar när de undervisar.

3. Metod och material

3.1. Metod och insamling av material

Jag samlade in materialet i form av en enkät, som jag skickade ut till svensklärare i Finland (se vidare nedan). Enkäten (se Bilaga 2) är ganska kort och den består av tolv påståenden och en öppen fråga. Jag använder mest kvantitativa metoder i min studie, men trots det har jag också en öppen fråga med i enkäten och svaren på den där frågan analyserar jag kvalitativt. Jag använder Rannströms (se avsnitt 2.2) kategorier för att beskriva olika lärargrupper vid analys.

Lärare svarade på påståendena enligt en Likert-skala, genom att välja det mest lämpliga alternativet från 1 till 5, där 1 betyder att man absolut inte håller med om påståendet och 5 att man är av totalt samma åsikt. Enkäten utformades på internet med hjälp av ett program (JY, Korppi, kyselyt -toiminto) som Jyväskylän universitet erbjuder sina studenter. Jag fick också hjälp från Svensklärarna i Finland rf, då jag via dem fick kontakt med svensklärare i Finland.

Kontaktpersonen vid organisationen förmedlade min e-post (se Bilaga 1) på deras e-postlista, vilken nådde över 600 svensklärare från hela Finland.

I e-postmeddelandet som jag skickade till e-postlistan fanns en länk som ledde till min enkät. På det här sättet var det lätt för lärare att svara och jag för min del behövde inte behandla t.ex. massor av e-post meddelanden när informanterna börjar skicka sina svar till mig. Det är lätt och snabbt för lärare att svara och samtidigt sker det helt anonymt så att jag inte har någon möjlighet att identifiera lärares namn, arbetsplats och så vidare. Jag tror att anonymiteten hjälpte till att få så många svar som möjligt och ärliga svar och att de inte behövde fundera på hur de förväntas svara på påståendena.

3.2. Antal respondenter

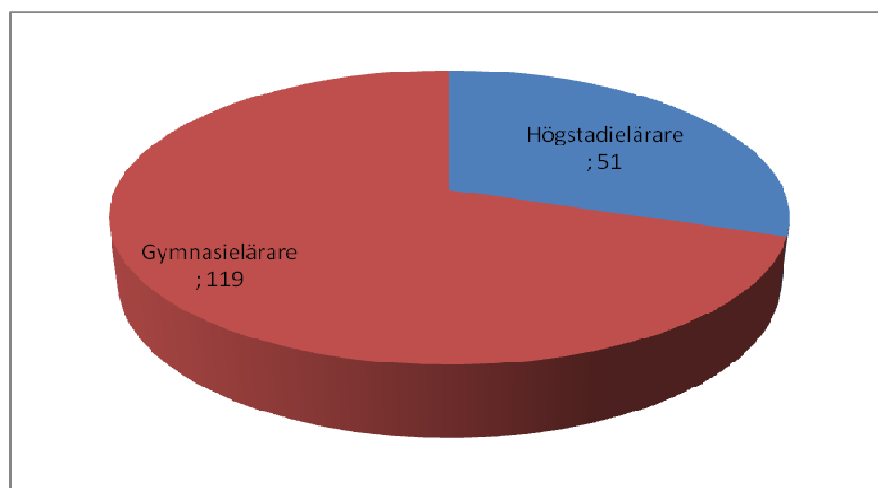
Jag fick totalt 246 svar, som dock inte enbart kom från lärare på gymnasiet eller högstadiet. Där fanns också några informanter från såväl yrkeshögskola, folkskola som yrkesinstitut. Respondenternas fördelning, enligt det stadium de meddelat att de huvudsakligen undervisar på, kan man se i Tabell 1.

Tabell 1. Respondenternas fördelning enligt var de huvudsakligen undervisar (n=246).

Läroanstalt	Antal respondenter
Lågstadium	4
Högstadium	69
Gymnasium	137
Yrkeshögskola	9
Universitet	5
Folkskola	2
Yrkesskola	17
Vuxenutbildning	1
Har inte anmält läroanstalt	2
Totalt	246

Viktiga för min studie var svaren från lärare på högstadiet och gymnasiet. För att kunna jämföra svaren mellan lärargrupperna bättre och för att resultatet skulle vara pålitligt, analyserade jag svaren av bara de lärare som klart hade meddelat att de undervisar på högstadiet respektive gymnasiet. Några lärare meddelade att de undervisar på båda nivåer eller att de har en tredjedel av undervisningen på högstadiet och två tredjedelar på gymnasiet och så vidare. Sådana fall tog jag inte med i analysen. Jag tog inte heller med enkäten som var på något sätt bristfälliga. Varje enkät som är med i analysen är således ordentligt ifyllda och respondenterna har svarat på varje ställe.

Gymnasielärare var aktiva och från dem kom det 119 svar som jag kunde ta med i analysen. Från högstadielärare fick jag 51 svar, som jag kunde godkänna (Se Figur 1). Det är inte lika mycket som från gymnasielärare, men jag anser att antalet räcker bra för en kvantitativ analys.

Figur 1: Antal svar ($N=170$), som kunde tas med i analysen, från högstadie- samt gymnasielärare.

3.3. Påståendena i enkät

Några av påståendena liknar ganska mycket varandra och fungerar på sätt och vis som par, de behandlar samma sak av lite olika synvinklar. Det finns några påståenden som är speciellt intressanta och svaren på de här påståendena är mest betydelsefulla för min studie:

Påståenden översatta direkt till svenska

2: Tärkein tehtäväni on auttaa oppilaita omaksumaan kaikki tieto, jota oppitunneilla käsitellään.

2: *Min viktigaste uppgift är att hjälpa elever tillägna sig all information som behandlas på lektioner.*

4: Opettamieni aihealueiden tuntemus on kaikkein tärkein taito työssäni.

4: *Den allra viktigaste kunskapen i mitt arbete är kännedom om ämnet som jag undervisar.*

5: Opettajan roolini on enemmän tiedon siirtäjän kuin kasvattajan rooli.

5: *Min roll som lärare är att vara informationsförmedlare mera än fostrare.*

11: Mielestäni koulussa on tärkeämpää kasvatustavoitteiden kuin tiedollisten tavoitteiden saavuttaminen.

11: *Jag anser att det är viktigare att uppnå uppfostrande än kunskapsmässiga mål i skolan.*

Jag anger här också andra påståendena 1- 12 samt skalan från 1 till 5, som lärare använt för att svara på påståendena.

Påståendena: (översatta direkt på svenska)

1: Mielestäni opettajan rooliini kuuluu tällä hetkellä paljon asioita, joiden pitäisi kuulua esim. oppilaiden vanhemmille.

1: *Jag anser att min roll som lärare innehåller för tillfället många saker, som borde angå t. ex. elevers föräldrar.*

3: Haluaisin, että pystyisin keskittymään opetuksessani pelkästään oppiaineen sisältöjen opetukseen.

3: *Jag skulle önska, att jag kunde koncentrera mig enbart på att lära ut innehållsliga saker i ämnet i undervisningen.*

6: Mielestäni opetussuunnitelmassa on liikaa sisältöä opettamieni kielten tapauksessa.

6: *Jag anser att det finns för mycket innehåll i läroplanen när det gäller språk som jag undervisar.*

7: Kouluissa keskitytään liikaa kasvatuksellisiin tavoitteisiin, oppilaiden tietojen ja taitojen sijaan.

7: Man koncentrerar sig för mycket på fostrande mål i skolan, i stället för elevers kunskap.

8: Opetussuunnitelmassa asetetut tiedolliset oppimistavoitteet ovat mielestäni turhankin vaatimattomat.

8: Jag anser att de kunskapsmässiga målen i läroplanen är för anspråkslösa.

9: Pystyn yleensä käyttämään oppitunneilla riittävästi aikaa oppiaineen sisältöjen opettamiseen.

9: På lektionerna kan jag vanligtvis använda tillräckligt tid på att lära ut innehållsliga saker i ämnet.

10: Puutun oppitunneillani esimerkiksi työrauhaan tai käytöstapoihin liittyviin asioihin päivittäin.

10: På lektionerna ingriper jag dagligen i saker som har t.ex. med arbetsro eller elevers uppförande att göra.

12: Opettajan ensisijainen tehtävä on varmistaa että oppilaat saavuttavat hyviä oppimistuloksia.

12: Lärares primära uppgift är att se till att elever uppnår goda resultat.

Skalan 1-5 (översatt också direkt till svenska)

1= täysin eri mieltä (*av helt annan åsikt*)

2= jokseenkin eri mieltä (*i någon mån av annan åsikt*)

3= en osaa sanoa (*kan inte säga*)

4= jokseenkin samaa mieltä (*i någon mån av samma åsikt*)

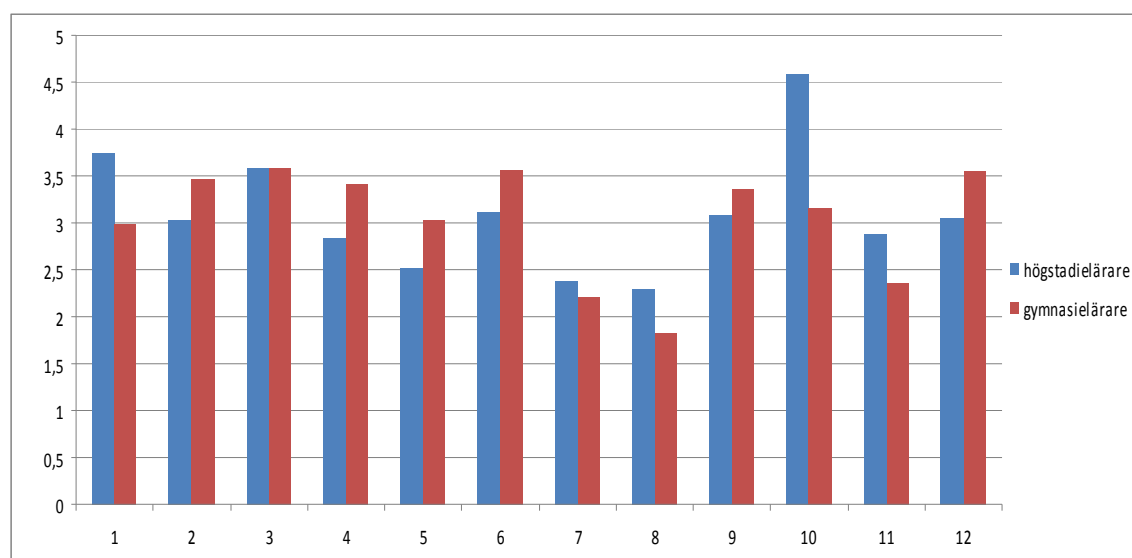
5= täysin samaa mieltä (*av helt samma åsikt*)

4. Resultat

4.1. Resultat av lärares svar och analys

Jag räknade ut ett medeltal av svaren från högstadie- och gymnasielärare på varje påstående.

Resultatet representeras i Figur 2 (se nedan).

Figur 2: Medelvärden av högstadie- (N=51) och gymnasielärares (N=119) svar på påståendena 1-12.

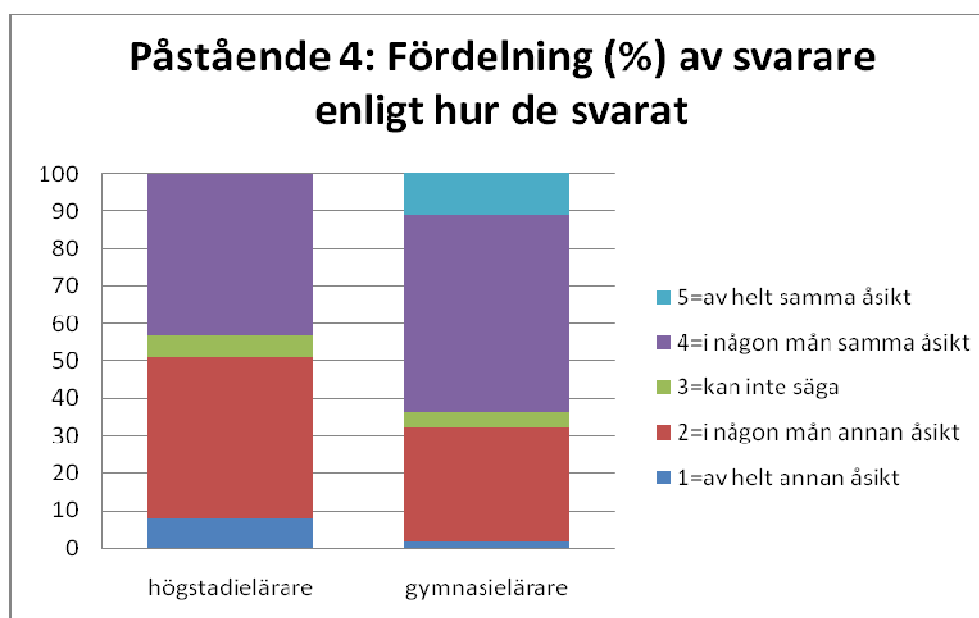
Generellt kan jag säga att jag hade förväntat mig större skillnader också på andra påståenden än bara på nummer 10, som behandlade arbetsro på lektioner. Jag förväntade mig, att när det gäller arbetsro, påverkar stadiet där läraren undervisar ganska kraftigt på svaren. Resultatet visar att det stämmer. Det här påståendet var i alla fall inte ett av de viktiga påståendena som jag nämnde tidigare och den ska jag därför inte behandla vidare.

Man kan se, att förutom påståendet 10, finns de största skillnaderna i påståendena 1, 4, 5 och 11. Av de här påståendena är speciellt 4, 5 och 11 intressanta när det gäller min studie och resultat ser ut ungefär så som jag på förhand hade föreställt mig (se också figurer i följande avsnitt). Skillnaderna mellan lärargrupperna var dock mindre än jag trodde. Av Figur 1 kan också märkas, att förutom att de största skillnaderna finns för påståendena 1, 4, 5 och 11, delar de här påståendena gymnasie- och högstadielärares åsikter också på ett annat sätt. Jag fäste uppmärksamhet vid det, att bara på de här påståendena är medelvärden hos den ena gruppen över tre och hos den andra under tre. Skillnaden är inte så stor men jag anser att den ändå är märkvärdigt. Det betyder att den ena gruppen svagt håller med om de här fyra påståendena och den andra inte gör det. Viktigt är att på andra påståendena är båda lärargrupperna för eller emot,

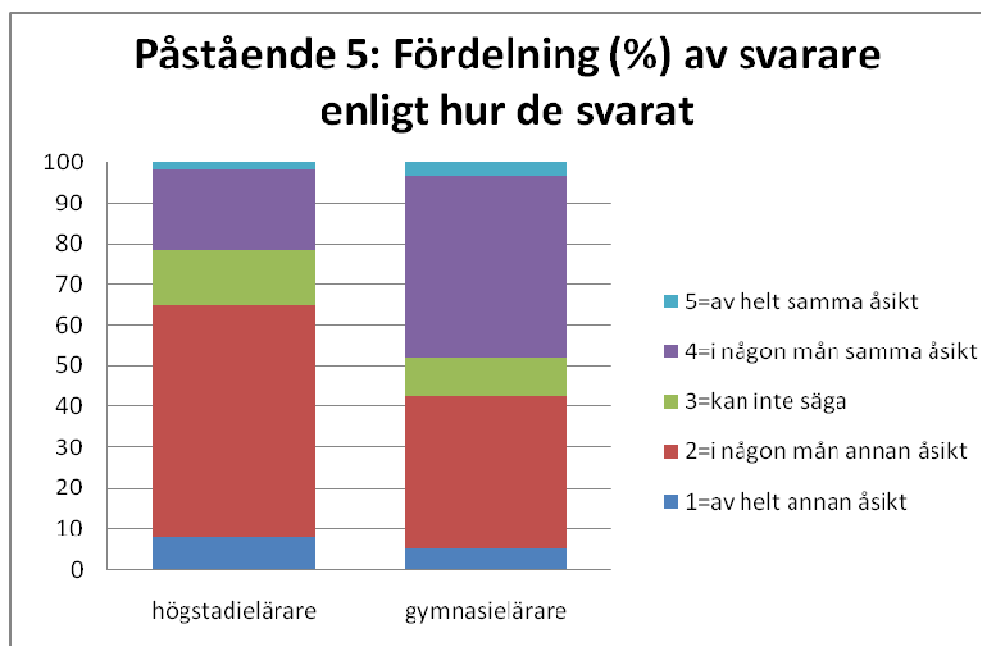
beroende på påståendet. På påståendena 1, 4, 5 och 11 är den ena gruppen för och den andra emot påståendet.

4.2. Närmare granskning och analys på basis av påståendena 4, 5 och 11

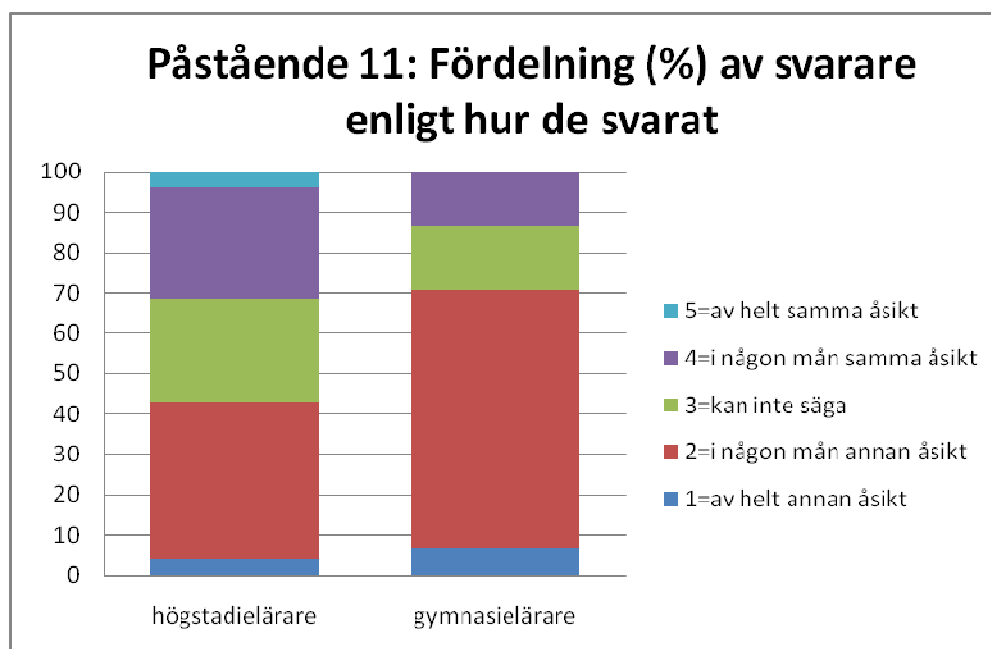
I avsnitt 4.2. nämnde jag påståendena 2, 4, 5 och 11 som speciellt viktiga för min studie. Påstående 2 visade inte lika stor skillnad som 4, 5 och 11, men den var också nära. På basis av svaren på påståendena 4, 5 och 11 kan man dra några slutsatser. (Se också Figur 3, 4 och 5 nedan)

Figur 3: Respondenternas fördelning (%) enligt hur de svarat på påstående 4 (= *Opettamieni aihealueiden tuntemus on kaikkein tärkein taito työssäni. / Allra viktigaste kunskap i mitt arbete är kännedom om ämnet som jag undervisar.*)

Figur 4: Respondenternas fördelning (%) enligt hur de svarat på påstående 5 (= Opettajan roolini on enemmän tiedon siirtäjän kuin kasvattajan rooli. / Min roll som lärare är att vara informationsförmedlare mera än fostrare.)

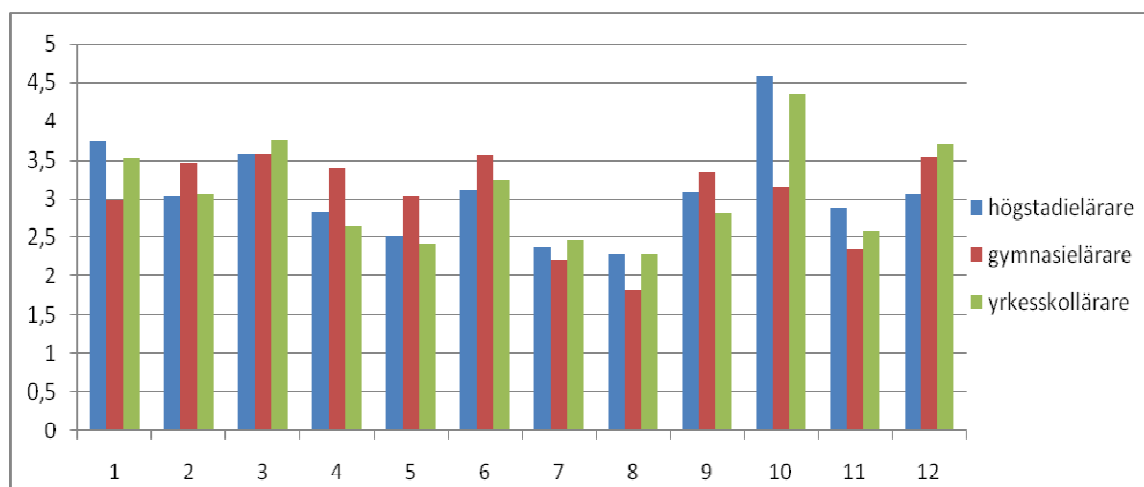

Figur 5: Respondenternas fördelning (%) enligt hur de svarat på påstående 11 (= Mielestäni koulussa on tärkeämpää kasvatustavoitteiden kuin tiedollisten tavoitteiden saavuttaminen. / Jag anser att det är viktigare att nå uppfostrande än kunskapsmässiga mål i skolan.)

Det ser ut som om skillnaderna som jag enligt min hypotes förväntade, delvis också förekom. Min hypotes var att nivå där lärare undervisar påverkar också deras uppfattning om sin roll. Jag antog att på högstadiet skulle lärare uppleva den fostrande rollen starkare än på gymnasiet och att gymnasielärare skulle uppleva förmedling av information som en central del av sitt arbete. Svar på påståendena 5 och 11 visar att högstadielärare upplever den fostrande uppgiften lite starkare än gymnasielärare. Påstående 5 frågade direkt om lärare upplever sig mera som en *förmedlare* än *fostrare* (se Rannström i avsnitt 2.2) och svaren visar att gymnasielärare upplever sig lite mera som en *förmedlare* och högstadielärare som *uppfostrare*. På basis av svaren på påstående 4 (delvis också på påstående 2, som visade något mindre skillnader) ser det ut så att hos gymnasielärare spelar informationsförmedling och ämneskunnighet i någon mån större roll än hos lärare på högstadiet. Som jag redan har nämnt, var det som var överraskande för mig att skillnaderna var så små.

4.3. Jämförelse med yrkesskollärare

På min enkät svarade också andra än bara högstadie- och gymnasielärare, som var mina målgrupper i den här studien. Näst största gruppen var yrkesskollärare. Det fanns totalt 17 svensklärare från yrkesskolor som svarade på min enkät. Gruppen är för liten för en pålitlig kvantitativ analys, men jag vill ändå presentera hur deras svar förhåller sig till svar från högstadie- och gymnasielärare. Det kan visa oss lite om min hypotes stämmer också när man jämför yrkesskollärare med högstadie- och gymnasielärare. Min hypotes var att nivån där lärare undervisar skulle påverka resultat. Jämförelse av tre lärargrupper, (dvs. högstadielärare, gymnasielärare och yrkesskollärare) bekräftar att nivån där lärare undervisar har åtminstone någon påverkan och skillnaderna finns också mellan andra läroanstalter än bara högstadium och gymnasium. Resultat visas nedan i Figur 6.

Figur 6: Ett medeltal av högstadie-, gymnasie-, och yrkesskollärares svar på påståendena 1-12.

Antal respondenter: 51 högstadielärare, 119 gymnasielärare, 17 yrkesskollärare

Man kan alltså se att skillnaderna finns också när man jämför yrkesskollärare med gymnasielärare. Högstadielärares svar liknar däremot ganska mycket yrkesskollärares svar. Skillnaderna finns också för det mesta i samma påståenden, som till exempel i påstående 10 som behandlade arbetsro på lektioner.

4.4. Svar på öppen fråga

Hittills har jag inte behandlat svaren på den öppna frågan som jag också hade med i enkäten. Jag ska inte analysera svaren noggrannare eftersom bara en liten del av lärare hade svarat på frågan. Det lönar sig inte att granska till exempel hur många svarare var av vilken mening. Det som jag ska lyfta fram, är bara att det fanns många olika typer av kommentarer, varav några också var lite överraskande. Jag presenterar här i slutet av resultatdelen några intressanta citat från lärare (*citat översatta direkt på svenska*).

Fråga: Millaisia tehtäviä itse koet kieltenopettajalla olevan työssään? (*Hurdana uppgifter har en språklärare i sitt arbete enligt din upplevelse?*)

Respondent nr.21, högstadium:

- ”Kielitaidon ja -tiedon välittämisen lisäksi sosiaalipsykologin, kuraattorin, äidin ja isän roolissa toimiminen. Haluaisin opettaa, mutta suuri osa ajasta menee muuhun hommaan.”

- *Förutom att förmedla språkkunskap, agera i roll av socialpsykolog, kurator, mamma och pappa. Jag skulle vilja undervisa, men en stor del av tiden går till andra saker.*

Respondent nr.27, gymnasium:

- ”Opettaminen ja oppimisen ohjaaminen on keskeisintä minun mielestäni. Nykyään tosin myös pitää "mainostaa" omaa ainettaan, jotta sitä kirjoitettaisiin yo-kokeissa. Eli opettamisen ohella on oltava aineensa ja kielipintojen markkinoija.”
- *Undervisning och handledning är mest centralt enligt min åsikt. Nuförtiden måste man visserligen också 'göra reklam' för sitt eget ämne för att de skall skriva det i studentskrivningarna. Förutom att undervisa måste man alltså göra reklam för sitt ämne och språkstudier.*

Ovanstående citat är några enskilda exempel av hur lärarrollen bland annat kan skilja sig från varandra på olika stadier. Men nivån där man undervisar kan inte alltid förutsäga hur lärare upplever sin roll. Som exempel av detta kan tjäna följande plock av lärares svar. Det som man kan se också i de här svaren är att lärares roll kan variera kraftigt och att individer upplever sitt arbete på mycket olika sätt.

Respondent nr.51, högstadium:

- ”Yläkoulussa tasavertaisesti samoja kuin muillakin eli mm. luokanvalvojuus, joka vie paljon aikaa. Kasvattaminen korostuu työssäni yhtä paljon kuin opettaminen. Nykyään peruskoulussa on myös paljon kaikenlaisia yhteisiä koulua koskevia asioita, tiimityötä, koulun käytäntöjen miettimistä ja suunnittelua ym.ym. ja se vie paljon aikaa.”
- *På högstadium samma som andra har, alltså bl.a. att vara klassföreståndare, som tar mycket tid. Fostran betonas i mitt arbete lika mycket som undervisning. Nuförtiden finns det i grundskolan också alla möjliga gemensamma saker som har med skolan att göra, teamwork, fundering på skolans praxis och planering osv.osv. och det tar mycket tid.*

Respondent nr.146, gymnasium:

- ”opettaja, ohjaaja, poliisi, tuomari, puheenjohtaja, avustaja, erityisopettaja, sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja, rehtori, suunnittelija, perheneuvoja ja talonmies... Näiden kaikkien työtä olen joutunut tekemään.”
- *lärare, handledare, polis, domare, ordförande, medhjälpare, speciallärare, socialarbetare, hälsovårdare, rektor, planerare, familjerådgivare och gårdskarlar... Deras arbete har jag varit tvungen att göra.*

5. Diskussion

5.1. Formulering av enkät

Formulering av frågorna i enkäten lyckades ganska bra. Några lärare som svarade på frågorna påpekade att vissa frågor var svåra att svara på. Det var ändå bara några enstaka av de 246 respondenter som hade kommenterat eller kritiserat frågorna. Jag tolkar det här så att åtminstone största delen av lärarna förstod frågorna så som jag hade föreställt mig. Några påståenden, till exempel nr.11, var sådana där det skulle ha varit lätt för lärare att vara "politiskt korrekt" och helst svara att båda mål är lika viktiga. Därför formulerade jag påståendena medvetet så att lärare skulle vara tvungen att fundera vad de verkligen uppskattar. Mina formuleringar kan ha någonting att göra med det att några lärare upplevde att det var svårt att svara.

En fråga i bakgrundsdel hade jag dock inte formulerat tillräckligt noggrant. Frågan om hur många elever det finns i skolan där svararen undervisar, var inte tillräckligt explicit formulerad. På basis av svaren kunde jag inte bestämma om antal elever som läraren meddelade innehöll högstadie-, gymnasieelever eller båda, en lärare kan ju ha undervisning på både högstadium och gymnasium. Därför var det inte möjligt vid analyseringen att ta hänsyn till skolstorleken som bakgrundsinformation. Det uppstod inget direkt problem på grund av detta, eftersom jag på förhand var ganska säker att jag inte behöver data om antal elever när jag analyserar resultat. Formulering av påståenden var delvis komplicerat eftersom jag ville undvika onödig repetition i en så här kort enkät. Å andra sidan försökte jag hitta på frågor som skulle behandla samma sak utifrån olika synvinklar eller med lite andra formuleringar. Slutligen märkte jag också att det framför allt fanns några frågor som var viktiga och som kunde svara på mina forskningsfrågor. Det skulle ändå ha varit meningslöst att skicka en enkät som innehåller tre eller fyra påståenden och på det sättet var det bra att ha tillräckligt många frågor.

5.2. Allmän diskussion om avhandling och kritik

Jag var nöjd med hur många lärare som hade svarat och min ursprungliga idé att göra en kvantitativ undersökning lyckades bra när det gäller att samla in materialet. Vid analysering av resultat var det intressant att läsa kommentarer som lärare hade skrivit. Nackdelen med kvantitativ analys och den materialinsamlingsmetod som jag använde är att lärare hade inte möjlighet att berätta sina egna tankar och åsikter. Ibland när jag tolkade flervalssvaren kände jag att lärare möjligtvis svarat lite försiktigt och att jag till exempel i en intervju möjligtvis hade fått mer information, när svararen skulle ha haft möjligheten att vara direkt och spontan och säga vad de tänker. I den här studien ville jag i alla fall använda kvantitativa metoder för att kunna generalisera och dra slutsatser på basis av svaren och därmed hitta svar på mina forskningsfrågor.

6. Avslutning

I denna avhandling har jag undersökt svensklärares uppfattningar om sin lärarroll och försökt redogöra för om det finns skillnader mellan lärare på olika stadier. Enkätundersökning och kvantitativ analys visade att skillnader finns, men de var mindre än jag hade tänkt mig. Min forskningsfråga var om svensklärare upplever sin lärarroll och sin uppgift som lärare olika beroende på var de undervisar. Jag fick resultat, som svarade ganska bra på min forskningsfråga, men jag hade förväntat mig att skillnaderna hade varit betydligt större mellan lärargrupperna. Högstadielärare upplevde ändå den fostrande uppgiften starkare än gymnasielärare, som upplevde sig lite mera som förmedlare av information. Min hypotes stämde i någon mån, men högstadie- och gymnasielärares uppfattningar avvik inte så betydligt från varandra som man enligt min hypotes skulle ha kunnat förvänta sig.

Under den här studien blev jag allt mer intresserad av lärares uppfattningar av sin roll och speciellt av deras egna erfarenheter. Erfarenheterna kan man bättre undersöka i en kvalitativ studie. I en fallstudie kunde lärares röst höras bättre och uppfattningar skulle möjligtvis komma fram tydligare. Intressant skulle också vara att byta målgrupp och undersöka lärarstuderande, som

ännu inte har erfarenheter av lärares roll i praktiken. En fråga till som jag också tänkte på i något skede var att tänker svensklärare och språklärare överhuvudtaget på samma sätt som andra ämneslärare, till exempel musklärare? Sådana här saker skulle enligt min åsikt vara intressant att undersöka i framtiden.

7. Litteratur

- Andersson, E. & Lawenius, M. (1983) *Lärares uppfattning av undervisning*. Kompendiet, Lindome
- Dewey, J. (1916) *Democracy and Education*. New York: MacMillan Co.
- Dieterich, R., Elbing, E., Peagitsch, I., Ritscher, H. (1983) *Psychologie der Lehrer-Persönlichkeit*. Ernst Reinhardt GmbH & Co, Verlag, München
- Finlands författningssamling: Lag om grundläggande utbildning 628/1998
- Finlands författningssamling: Gymnasielag 629/1998
- Gehrmann, A. (2003) *Der Professionelle Lehrer*. Leske + Budrich, Opladen
- Lacey, C. (1977) *The socialization of teachers*. London: Methuen
- Lortie, D. (1975) *Schoolteacher: A sociological study*. Chicago: The University of Chicago Press
- Rannström, A. (1995) *Lärarstuderandes föreställningar om sin kommande yrkeskunskap*. UniTryck, Linköping
- Richardson, V. (1996) The Role of Attitudes and Beliefs in Learning to Teach. J. Sikkula, Th. Buttery, & E. Guyton (Eds.) *Handbook of Research on Teacher Education*, 2nd Ed., art. No. 6. New York: Macmillan
- Säll, E. (2000) *Läraryrollens olika skepnader; estradör, regissör och illuminatör*. Acta Universitatis Upsaliensis
- Utbildningsstyrelsen: Grunderna för gymnasiet läroplan 2003
- Utbildningsstyrelsen: Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004
- Wright, T. (1987) *Roles of teachers and learners*. Oxford University Press

Bilaga 1: E-post till lärare

Hei !

Olen Ville Pernu ja opiskelen Jyväskylän Yliopistossa ruotsin- ja saksan kielen aineenopettajaksi. Teen tällä hetkellä kandidaatintutkielmaa ja sitä varten pyytäisin Teitä vastaamaan tähän kyselyyn.

Kysely on lyhyt ja monivalintakysymyksiin vastaaminen vie vain hetken. Vastaamaan pääsee ohessa olevan linkin kautta ja kaikki vastaukset kirjautuvat täysin anonyymisti, enkä voi siis tunnistaa vastaajia millään tavalla.

Kysely aukeaa oheisesta linkistä, muistathan klikata kyselyn lopussa "Lähetä"-painiketta)

<https://korppi.jyu.fi/kotka/r.jsp?qid=4722>

(jos jostain syystä et pysty klikkaamaan linkkiä, maalaa se hiirellä ja kopioi osoite uuteen ikkunaan)

Kiitos vastauksista jo etukäteen !

Tärkeimmät tulokset tutkimuksestani voin toimittaa niiden selvittyä tämän saman sähköpostilistan kautta.

Tutkimukseen liittyvistä asioista voi ottaa yhteyttä minuun.

Ystävällisin terveisin,

Ville Pernu

Jyväskylän Yliopisto, Kielten Laitos

e-mail: ville.pernu(at)jyu.fi

puh: 050 3385925

Bilaga 2: Enkät (utseende olik i den ursprungliga versionen, som fanns bara i Korppi)

Kysely kieltenopettajille kandidaatintutkielmaa varten

Taustatiedot

Sukupuoli

Syntymävuosi

Työkokemus kieltenopettajan työstä (montako vuotta suunnilleen)

Opetatko tällä hetkellä enimmäkseen yläkoulussa, lukiossa vai jossain muualla (missä)?

Montako oppilasta kyseisessä koulussa on (suunnilleen)?

Opettamasi aine/aineet?

Monivalintakysymykset

Mielestäni opettajan rooliini kuuluu tällä hetkellä paljon asioita, joiden pitäisi kuulua esim. oppilaiden vanhemmille.

1 (täysin eri mieltä)

2 (jokseenkin eri mieltä)

3 (en osaa sanoa)

4 (jokseenkin samaa mieltä)

5 (täysin samaa mieltä)

Tärkein tehtäväni on auttaa oppilaita omaksumaan kaikki tieto, jota oppitunneilla käsitellään.

1 (täysin eri mieltä)

2 (jokseenkin eri mieltä)

3 (en osaa sanoa)

4 (jokseenkin samaa mieltä)

5 (täysin samaa mieltä)

Haluaisin, että pystyisin keskittymään opetuksessani pelkästään oppiaineen sisältöjen opetukseen.

1 (täysin eri mieltä)

2 (jokseenkin eri mieltä)

3 (en osaa sanoa)

4 (jokseenkin samaa mieltä)

5 (täysin samaa mieltä)

Opettamieni aihealueiden tuntemus on kaikkein tärkein taito työssäni.

- 1 (täysin eri mieltä)
- 2 (jokseenkin eri mieltä)
- 3 (en osaa sanoa)
- 4 (jokseenkin samaa mieltä)
- 5 (täysin samaa mieltä)

Opettajan roolini on enemmän tiedon siirtäjän kuin kasvattajan rooli.

- 1 (täysin eri mieltä)
- 2 (jokseenkin eri mieltä)
- 3 (en osaa sanoa)
- 4 (jokseenkin samaa mieltä)
- 5 (täysin samaa mieltä)

Mielestäni opetussuunnitelmassa on liikaa sisältöä opettamieni kielten tapauksessa.

- 1 (täysin eri mieltä)
- 2 (jokseenkin eri mieltä)
- 3 (en osaa sanoa)
- 4 (jokseenkin samaa mieltä)
- 5 (täysin samaa mieltä)

Kouluissa keskitytään liikaa kasvatuksellisiin tavoitteisiin, oppilaiden tietojen ja taitojen sijaan.

- 1 (täysin eri mieltä)
- 2 (jokseenkin eri mieltä)
- 3 (en osaa sanoa)
- 4 (jokseenkin samaa mieltä)
- 5 (täysin samaa mieltä)

Opetussuunnitelmassa asetetut tiedolliset oppimistavoitteet ovat mielestäni turhankin vaatimattomat.

- 1 (täysin eri mieltä)
- 2 (jokseenkin eri mieltä)
- 3 (en osaa sanoa)
- 4 (jokseenkin samaa mieltä)
- 5 (täysin samaa mieltä)

Pystyn yleensä käyttämään oppitunneilla riittävästi aikaa oppiaineen sisältöjen opetukseen

- 1 (täysin eri mieltä)
- 2 (jokseenkin eri mieltä)
- 3 (en osaa sanoa)
- 4 (jokseenkin samaa mieltä)
- 5 (täysin samaa mieltä)

Puutun oppitunneillani esimerkiksi työrauhaan tai käytöstapoihin liittyviin ongelmiin päivittäin.

- 1 (täysin eri mieltä)
- 2 (jokseenkin eri mieltä)
- 3 (en osaa sanoa)
- 4 (jokseenkin samaa mieltä)
- 5 (täysin samaa mieltä)

Mielestäni koulussa on tärkeämpää kasvatustavoitteiden kuin tiedollisten tavoitteiden saavuttaminen.

- 1 (täysin eri mieltä)
- 2 (jokseenkin eri mieltä)
- 3 (en osaa sanoa)
- 4 (jokseenkin samaa mieltä)
- 5 (täysin samaa mieltä)

Opettajan ensisijainen tehtävä on varmistaa, että oppilaat saavuttavat hyviä oppimistuloksia.

- 1 (täysin eri mieltä)
- 2 (jokseenkin eri mieltä)
- 3 (en osaa sanoa)
- 4 (jokseenkin samaa mieltä)
- 5 (täysin samaa mieltä)

Millaisia tehtäviä itse koet kieltenopettajalla olevan työssään?